

Irodalom és Szolidaritás

Húsz év után

December 13-án lesz húsz esztendeje, hogy Lengyelországban bevezették a hadiállapotot. Tűzzel-vassal. Éjszaka törtek rá a Szolidaritás embereire, ezreket internáltak, kihírdették a statáriumot. Nem rendkívüli állapot volt ez, ahogy nálunk magyarázták a tömegtájékoztatóban a hatalom sima szájú cselédei, hanem valóságos háború a társadalom ellen. Mintha akkor véget ért volna a remény ideje. A Jaruzelski tábornok vezette junta betiltotta a Szolidaritást, a kommunista diktatúra történetének legnagyobb népmozgalmát.

Magyarországon lélegzetvisszafojtva figyeltük, mi történik a Kárpátok túloldalán. Tapasztaltuk a rendőri szervek fokozódó éberségét. A kommunista hatalom képviselői éppúgy tisztában voltak vele, hogy bennünket is közelről érint, ami ott történik, mint az ellenzéki gondolkodású értelmiségiek vagy az utca embere.

A magyar tömegtájékoztatóból hónapok óta ömlött a lengyel-ellenes propaganda. Jól végezték a dolgukat az újságírók, egyikük-másikuk bizonyára kiérdemelte volna Goebels vagy Lenin dicséretét. Azt sajkózták, hogy lusták a lengyelek, nem akarnak dolgozni, és képesek veszélyeztetni a mi húsfazekunkat. Ilyen hangnemben magyarok soha nem írtak lengyelekről. 1981-ben a suttogó propaganda – nem függetlenül a hatalom szándékától – már olyasmit is pedzett, hogy keményebb kézzel, akár fegyveres erővel kellene bánni-elbánni a Szolidaritással. Alapos munkát végzett az uszítás. Nem tudok róla, hogy 1990 után a szabad Magyarország bárkitől is számon kérte volna, miért keltett akkor gyűlöletet egy másik nép ellen, miért terjesztett előítéleteket.

Tavaly októberben a budapesti Lengyel Intézetben magyar és lengyel történészek, politológusok, egykori ellenzékiek idézték föl a Szolidaritás megszületésének a körülményeit és magyarországi visszhangját. Azt hiszem, senki nem vonja kétségbe, hogy annak a nagy, világtörténelmi átalakulásnak, amely végül a kommunizmus bukásához vezetett, egyik jelentős fejezetét Lengyelországban írták. A szakszervezeti köntösben kibontakozó hatalmas tömegmozgalom a diktatúra egyik eszmei alappillére lett, tette kérdésessé: azt nevezetesen, hogy ez a politikai-hatalmi rendszer a munkások nevében beszél, holott valójában csakis a szűk elitnek, az „új osztálynak” az érdekeit szolgálja.

A Szolidaritás magyar visszhangjáról szólva nem szabad megfeledkezni azokról a magyarokról, akik szoros kapcsolatban álltak a lengyel mozgalommal, és igyekeztek – képletesen és valóságosan is – hazahozni eredményeikből, módszereikből, amit csak lehet. Külön kutatómunka derítheti ki ennek a tevékenységnek a részleteit. Itt csupán azt a két, hatvanas évek elején Lengyelországba „disszidált” magyart, Engelmayer Ákost és Brendel Jánost említem, akik 1980–81-ben ott, kinn igyekeztek a maguk lehetőségei között megszólaltatni a másik Magyarország hangját. De nem feledkezhetünk meg a hazai demokratikus ellenállás jeles képviselőjéről, Pákh Tiborról sem, aki 1980

tavasán, még a Szolidaritás megszületése előtt, részt vett egy fontos tiltakozó akcióban, a Podkowa Lesna-i éhségstrájkban.

És ha valaki nagyon odafigyelt – nem csak a politikai rendőrségnek tűnhetett föl –, észrevehette Magyarországon a lengyelek iránti rokonszenv jeleit is. A bátrabbak még a Szolidaritás jelvényét is kitűzték, mások pedig egy olyan jelvényt hordtak, amely egyszerűen egy magyar és egy lengyel zászlócskából állott.

A magyar irodalmi világ ebben az időben szüntelen harcot vívott a cenzúrával, és szerkesztők, írók nemegyszer megtalálták azokat a réseket, melyeken keresztül igazat mondhattak. Ennek a közegnek nem kis részét izgalomban tartotta a lengyel Szolidaritás. Néha idehaza is sikerült megszólaltatni a nyilvánosság előtt a másik Magyarország hangját. Pedig a cenzúra – különösen 1981 nyara után – egyre keményebben zárt, ha lengyel témáról volt szó. Maga a Tiszatáj sem kerülhette el a feddést júniusi krakkói irodalmi-kulturális összeállítása miatt. A Mozgó Világ márciusi számát a megjelenést követő napon elkobozták Sükösd Miklós Áron lengyelországi riportja miatt.

A hadiállapot bevezetésének a hatását jól lehetett érezni a Magyar Írószövetség közgyűlésének második napján, amikor a hatalom képviselői és a kollaboráns írók a lengyel példával fenyegetőztek. De a következő időben megszülettek a magyar szolidaritás versei is. Az újvidéki Új Symposion pedig egy egész számot szentelt Lengyelországnak, a lengyel irodalomnak. Ebben a folyóiratszámban vajdasági magyar írók költők fejezték ki együttérzésüket a sötétségbe borult Lengyelországgal.

Öszeállításunk írásai tanúságtételt jelentenek a magyar–lengyel barátság nemes hagyománya mellett. Tanúsítják, hogy azokban a sötét hónapokban sem aludt ki ez a láng. Mintha negyedszázad távolából üzentek volna azoknak a lengyel pályatársaiknak, akik oly szép irodalmi emlékművet állítottak verseikkel a magyar 56-nak.

Kiss Gy. Csaba

